

Det jydsk Havelskab.

Orangen til et jydsk Havelskab maa have været følt i længere Tid; thi denne Sag kom i de sidste Aar stadig paa Bane, hver Gang jydsk Mænd, der havde Interesse for Havvæsenet, kom sammen. Ifjor traadte derfor Kaptain Dalgas, Generalkonsul Pontoppidan og Grosserer Rahr sammen for at søge dannet et jydsk Havelskab; de opfordrede mig til at slutte mig til dem, hvilket jeg, skjøndt jeg ikke boer i Jylland, dog med Glæde gjorde, da det var en Bestemmelse, at Selskabet særlig skulde arbejde paa Frugthavedyrkningens Fremme, som er den Del af Havebruget, jeg med mest Interesse arbejder for. Kammeraad Erichsen, Gartner Hansen fra Voller og Borgermester von Schmidten sluttede dem dertil, og saaledes dannedes Komiteen for Oprettelsen af det jydsk Havelskab.

Udkast til Lovene blev derpaa udarbejdet, en Plan over Haven fremlagt og en Indbydelse affattet. Inden denne Indbydelse blev udsendt, var der allerede tegnet et Bidrag af 1460 Rtd. Indbydelsen blev omsendt til de forskjellige Amtsråad, Landboforeninger, Godsejere og hvem, man ellers kunde mene, særlig vilde bidrage til at fremme denne Sag, for at formaa dem til at yde et større Pengesbidrag til Selskabets Oprettelse og at deltage som Medindbyder. Der blev tegnet betydelige Bidrag, saa der strax blev taget energisk fat paa Foretagen-

det. Den 27. Juni traadte Komiteen sammen med Medindbyderne, vedtog Lovene, valgte en Bestyrelse, bestaaende af Vehnsgreve Frijs-Frijsenborg som Formand, Kaptain Dalgas, Stephan Nyeland og Grosserer Rahr som Regnskabsfører. Et Repræsentantselskab blev valgt med Borgmester von Schmidenten som Formand og Apotheker Meyer som Revisor.

Bed Generalforsamlingen, den 20. August, blev Havens Budget vedtaget og et Overslag over Opførelsen af en Plantørholm modtaget. Havens Plantør blev antagen og hans Løn bestemt. Medlemsindbydelsen blev paabegyndt, og samtlige Apothekere i Jylland bleve anmodede om at være Selskabets Agenter, som de ogsaa alle paa enkelte Undtagelser nær lovede at være. Da den første Komite traadte sammen, blev der af Aarhus Byraad lejet et Byen tilhørende Jordstykke paa 8 Tdr. Land, for der at anlægge Selskabets Have. Jordstykket blev lejet til Aar 1900 og er beliggende ved Vesterport, imellem Viborg- og Silkeborglandevejene, og er, som de horizontale Kurver paa det medfølgende Kort over Haven viser, stærkt kuperet.

Havens Anlæg blev paabegyndt tidlig i Foraaret. Et Stykke Eng, som findes Vest for Indgangen, blev udgrøftet til Overvanding, for derved at skaffe Haven en Indtægt. Der blev sat Stakitter rundt om Haven, plantet Tjørnehæk og Læbelter, hvor dette var fornødent. Bækken, som deler Haven i to Dele, og Parken bleve udgravede. Gangene bleve anlagte og grufede, Jorden blev bearbejdet paa forskellig Maade, da Jordbunden er saa overmaade forskellig i Haven. Dette er en stor Fordel, da der derved gives Lejlighed til forskelligartede Forsøg. Havens kuperede Terrain maa ogsaa anses for heldig, da der derved er Dele af den, som allerede ere fuldstændig i Læ.

Ligeoverfor Indgangen findes Plantørholigen, som nu er under Tag og vil blive beboelig til Foraaret. Øst derfor ligger Formhaven, som blev beplantet i Foraaret. I Midten af den runde Blaine er der plantet en Samling af Træer

i Topform og udenom disse i selve Plainen en Kreds af almindelige Pyramidetræer og Vingepyramider. I de to andre Plainer findes fire Grupper af Frugttræer; i Midten en Række høfstammede Kirsebærtræer og udenom disse en Kreds af Æbletræer i Kurveform, og om den hele Gruppe en Kreds af Æblesnortræer. Endelig findes der i disse to Plainer nogle fritstaaende Frugttræer i forskellige Former.

Formhaven vil give rig Vejledning til at studere de forskellige Frugttræformer og den forskellige Bestjæringsmaade. En saadan Have viser tillige Publikum, at Frugttræer kunne tage sig godt ud i Anlæg, og vækker derved Nyst til at plante Frugttræer i Smaahaverne. Endvidere vil det være meget instruktivt ved Foredrag at have Formhaven ved Siden af, til praktisk at vise de vundne Resultater; thi gartneriske Foredrag uden praktisk Vejledning have kun ringe Værd.

Nord og Vest for Plantorboldigen findes den ene Samling af Modertræer, medens den anden Samling findes længere Nord i Haven. Grunden, hvorfor de to Samlinger ikke ere plantede sammen, er, at det mellemliggende Stykke Jord er moseagtigt. I disse to Stykker er der plantet Samlinger af Frugttræer, bestaaende af ca. 20 Blomme-, 25 Kirsebær-, 100 Æble- og 80 Bæretæer; eet Exemplar af hvert. Disse Træer skulle ikke tildannes i kunstige Former; men deres Formdannelse skal rette sig efter Trærnes Væxt. Dog bør de bestjæres baade paa Forlængelses- og Frugtgrenene, for saa hurtigt som muligt at saa Frugt paa dem, for at det kan bestemmes, om de ere ægte, og om de ere værd at uddele og anbefale til almindelig Dyrkning. — Da Trærne, naar de blive beskaarne paa rette Maade, ikke have Kviste at afgive i Juli og August til Okulerkviste, saa er der ved Siden af det ene Modertræestykke tilplantet et Areal med Prøvetræer for dermed at anstille de forskellige Forsøg og dermed at forsyne Planteskolen med Okulerkviste. Jordstykket mellem de to Modertræplantninger er dels optaget af Frugtbuske og dels bestemt til Stiklinge- og Frøbede. Øst for disse beplantede Terrainer,

ligger Reservemarken, der er meget udsat for Vinden og først agtes beplantet, naar Røbelterne ere voxede til.

Prøvesamlingerne af Frugtbuske ere paa Rabatten langs med Engen.

Planteskolen ligger mellem Parken og Viborgvejen, da Jorden der særlig egnede sig dertil. I denne er der plantet to Sæt Grundstammer, et i Foraaret, som agtes forædlet i Sommeren 1875, og et i dette Efteraar, som agtes forædlet i Sommeren 1876. Det mellem Planteskolen, Parken og Prøvetræerne beliggende Jordstykke, vil blive bortlejet tilligemed Reservemarken, indtil der er Brug derfor. Endelig vil der blive opstillet et fritstaaende Espalier i Haven, saasnart der er Midler dertil; men foreløbig have de store Plantninger, Statfitternes Opsætning, Bygningerne, Indkjøb af Træer, Drainingen og Jordarbejderne optaget Selskabets Midler, saa at større Udgifter maa undgaaes, indtil det viser sig, hvor stort Medlemsantallet vil blive. Tilmed har Arbejdslønnens Forhøjelse og de stigende Priser paa Alt gjort det nødvendigt at overstride de første Overslag.

Jeg har ofte hørt udtalt imod det jydsk Haveselskab: Hvad skulle vi med et Haveselskab til, vi have jo „Selskabet til Havedyrkningens Fremme“. I et saa lille Land, som vort, er det ikke værd at splitte Kræfterne ad; men bedre at koncentrere dem det mest mulige. Det er aldeles ikke det jydsk Haveselskabs Mening at arbejde mod Selskabet til Havedyrkningens Fremme; men med det og udfylde den Mangel, som findes hos dette, hvilken det heller ikke lægger Skjul paa; thi ifølge Beretningen til Medlemmerne af S. t. H. F. i 1872 findes der i Selskabets Have paa Frederiksberg store Hindringer for Frugttrædyrkning, som ogsaa enhver veed, der kender Haven; thi den er omgivet af høje Bygninger og lider af Kulrøg fra de nærliggende Bryggerier, saaledes at der maa tiltrækkes det dobbelte Antal af hvad der uddeles til Medlemmerne af Frugttræer, da Halvdelen paa Grund af slet Udvikling maa kasseres. Altsaa kan Frugttrædyrkingen ikke fremmes

ved Havens Hjælp, og de ca. 200 Frugttræer, der uddeles til Medlemmerne derfra, er jo en forsvindende Størrelse til Medlemsantallet, der er ca. 650. Der er en anden Maade S. t. H. F. virker paa for at fremme Frugttrædyrkningen, idet det af Indenrigsministeriet faaer 300 Rd. til dens Fremme. Disse Penge anvendes til Uddeling af Frugttræer til Landboerne gennem Landbosforeningerne; men det viser sig desværre, at Efterspørgselen fra Landbosforeningerne er meget ringe, da kun 11 Landbosforeninger af 25, der havde meldt sig, benyttede sig deraf i 1872. Man kan heller ikke fortænke Landbosforeningerne deri; thi de have jo ingen Garanti for at Navnene ere rigtige paa de Træer, de modtage, da de ere sammenkjøbte fra forskellige Steder. Ganske anderledes var det, naar de vare tiltrukne i Selskabets Have, da havde man en Betryggelse for, at de vare ægte. Landbosforeningerne maa ogsaa have meget ondt ved at faa Træerne uddelte; thi i flere Provinsaviser er der i Efteraaret bleven averteret offentlig Auktion, som holdes af en Landbosforening over unge Frugttræer fra Haveselskabet.

Jyllands klimatiske Forhold ere meget forskellige fra Dernes, saa en Forsøgshave for Frugttræer i Jylland er en Nødvendighed, naar Frugttrædyrkningen skal fremmes i denne Del af Landet.

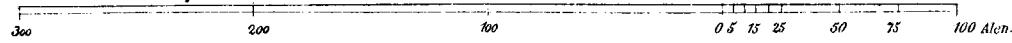
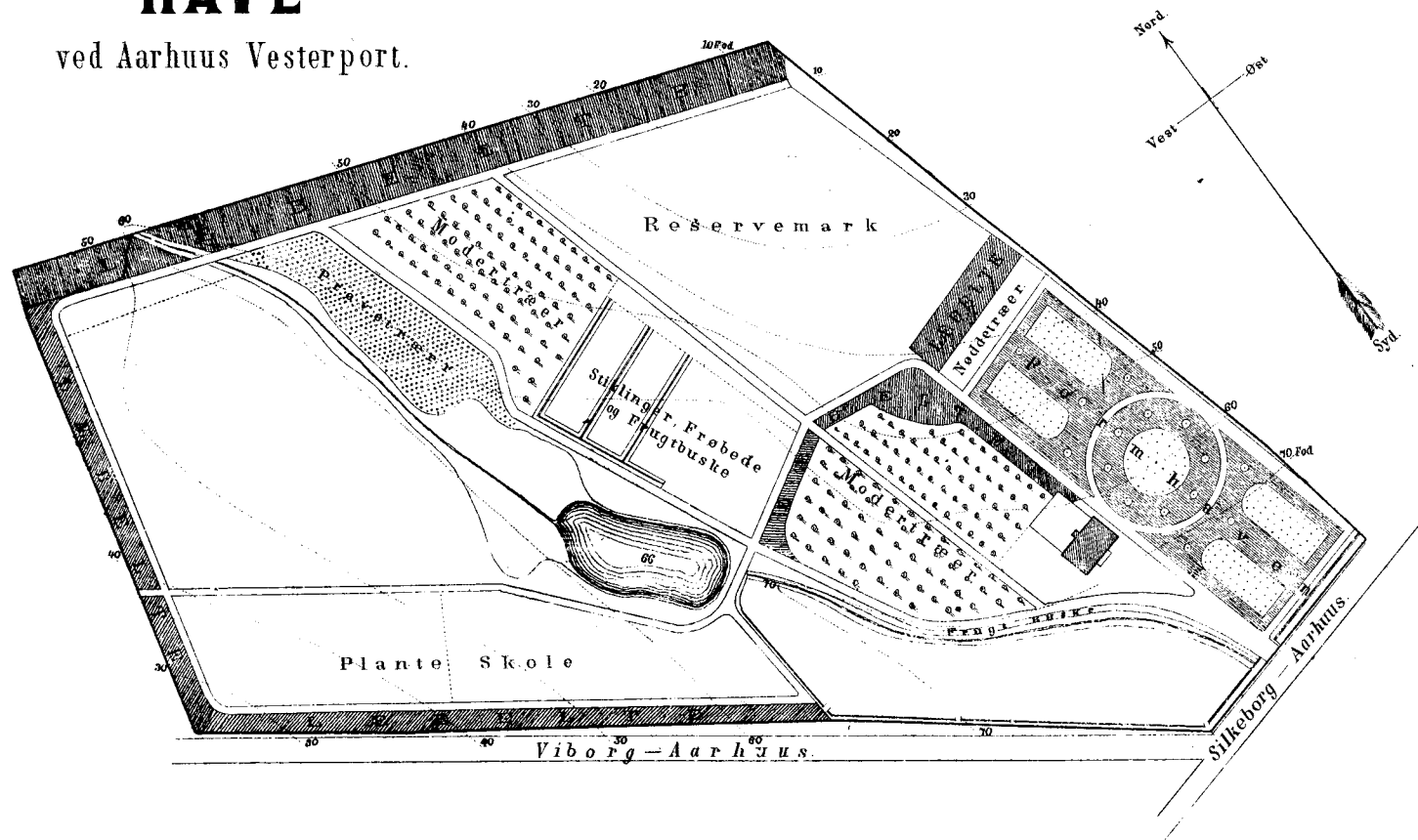
Dette maa være tilstrækkeligt til at vise, at der er en stor Trang tilstede, og at der maa tages alvorligt fat, naar den Sag skal fremhjælpes. Der vil fra det jydte Haveselskabs Side kun blive arbejdet paa Frugthavedyrkningens Fremme, men paa forskellige Maader, nemlig:

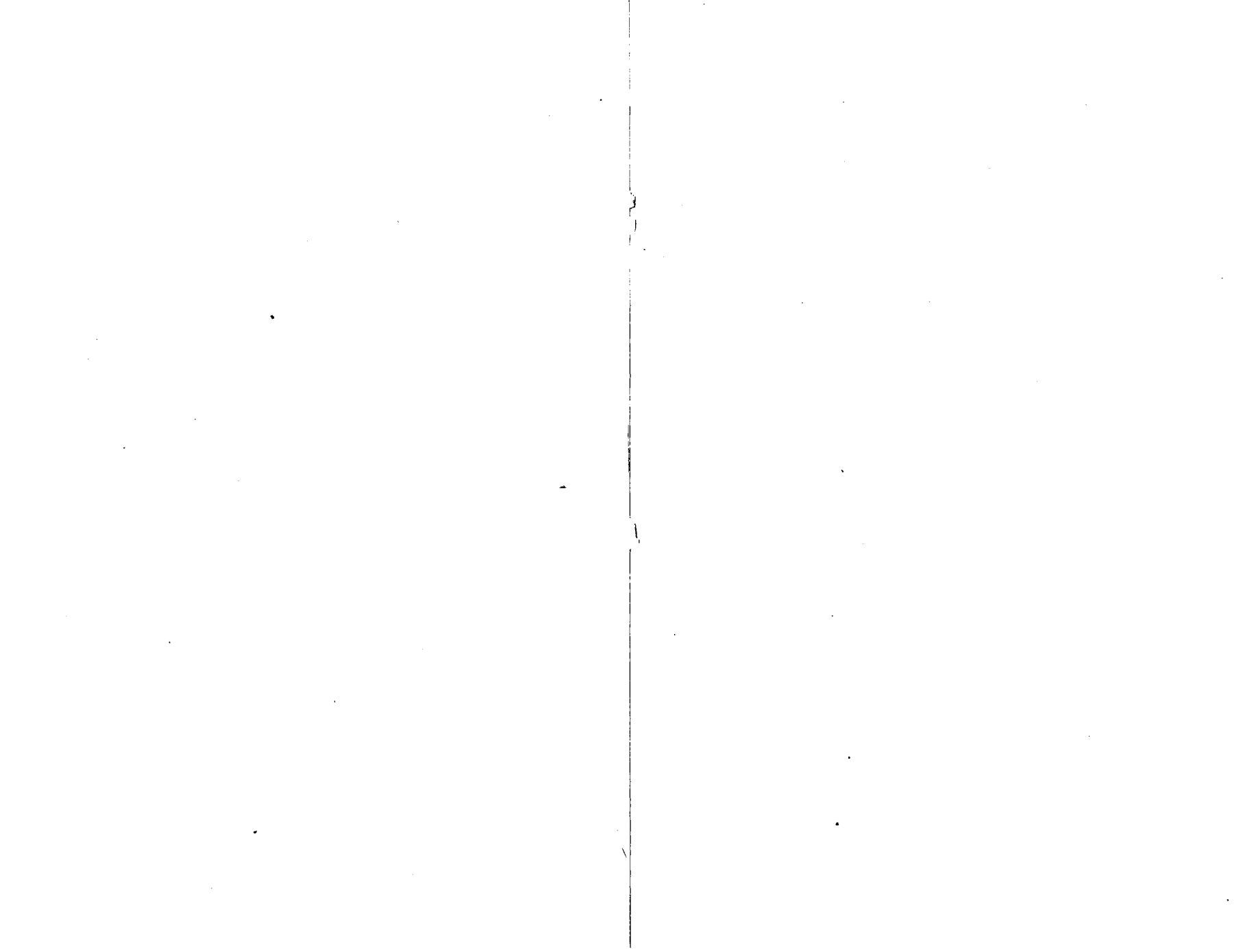
1. Ved Selskabets Forsøgshave i Aarhus, som Mønsterhave.
2. Ved Uddeling af Frugttræer og Frugtbuske til Medlemmerne, og ved ej at uddele andet, end hvad der er tiltrukket i Selskabets Have.
3. Ved Foredrag og Uddeling af Skrifter.
4. Ved Indførelsen af en fornuftig Veskjæring og Behandling af Frugttræerne, ved at undervise hvem der maatte

Det jydskes Haveselskab's

HAVE

ved Aarhus Vesterport.

ønske det deri, og ved at yde Hjælp, hvor der viser sig særlig Interesse derfor. Saa snart Haven kan producere det, ville Medlemmerne faa Frugttræer og Frugtbuske for deres Bidrag, som kun er sat til 2 Rd., for at give saa mange som mulig Lejlighed til at træde til som Medlemmer.

Stephan Nyeland.

December 1873.

Til yderligere Belysning af Selskabets Dannelse og Virksomhedsplan skulle vi afstrykke et udsendt Cirkulære og Selskabets Love.

Idet vi herved fremsende Love for det jydske Haveselskab, tage vi os den Frihed at andrage om, at De vil bevillige et Bidrag til Haveselskabet engang for Alle.

Det jydske Haveselskabs Formaal er at fremme Havekulturen i Jylland, en Kultur, der er saa vigtig for denne Del af vort Land, fordi der her findes saa saa Haver, fordi Haver have en vækkende, forædlende og formildende Indflydelse paa Sindet, fordi Havedyrkning, som den mest intensive Jorddykningsmaade, vil fremme Landets Velstand, fordi Havedyrkning fremkalder en Mængde andre smaa Industrier, der ogsaa have Betydning for Landet, og fordi man ved Haver vækker Sandisen for Høns- og Træplantning, Noget Jylland i høj Grad trænger til.

Formaalet er stort, men der skal lang Tid og megen Uholdenhed til for at arbejde fyldestgjørende hen imod det. En af Væstingelserne herfor er, at der arbejdes grundigt, først i enkelte af de vigtigste Retninger af Havekulturen og senere, naar Kræfterne tiltage, ogsaa i andre. Det er derfor, at Haveselskabet indtil videre hovedsageligen vil beskæftige sig med Frugttrækulturen, dels fordi det er den vanskeligste Del af Havekulturen, som mest trænger til Støtte, og dels fordi Erfaringer fra Udlandet have godtgjort, at man lettest gjennem den trænger igjennem hos Publikum.

Haveselskabet vil saaledes indtil videre hovedsageligen beskæftige sig med Tiltrækning og Udbredelse af haardsøre og rigtbærende Frugttræer og Frugtbuske.

I Januar d. A. danne der sig en foreløbig Komite for Dannelsen af dette Selskab; der indsamledes et Beløb af 3200 Rdlr. til Istandsættelsen af Selskabets pomologiske Have paa 8

Ødr. Land ved Aarhus, en Del af Haveanlægget udførtes ved Hjælp af denne Sum, og den 27. Juni d. A. konstitueredes Selskabet ved en Generalforsamling i Aarhus.

Til Fuldførelsen af det første Anlæg af Haven, inklusive Plantørbolig, antages at ville medgaa endnu ca. 4000 Rdlr., som maa tilvejebringes ved frivillige Bidrag. Udgifterne til den fremtidige Drift af Haven ville derimod formentlig kunne afholdes ved Hjælp af Medlemsbidrag og Havens Indtægter.

Aarhus, i Bestyrelsen for det nydste Haveselskab.

C. C. Krag = Juel = Wind = Frijs,
Formand.

Edw. F. Kahr, E. Dalgaard. Stephan Nyeland.
Næstformand og Kasserer.

Selskabets Love lyde saaledes:

§ 1. Selskabets Hovedformaal er at fremme Frugthavekulturen i Jylland.

Dette Formaal skal fortrinnsvis søges opnaaet:

- a. ved at Selskabet tiltrækker og udbreder gode Frugttræer og Frugtbuske.
- b. ved at det søger at udbrede Kjendskab til og Interesse for Frugthavedyrkning, iblandt andet, saavidt Vidblerne strække til, ved Udgivelsen af Piecer eller deslige.

For saa vidt Selskabets Kræfter maatte gjøre det muligt, kan Virksomheden efterhaanden ogsaa udstrække sig til andre Dele af Havedyrkningen.

§ 2. Selskabet anlægger og driver i den Anledning en Frugthave ved Aarhus i det Areal paa 8 Ødr. Land, som er lejet af Aarhus Kommune indtil Anno 1900.

§ 3. Selskabets Medlem er Enhver, som bidrager mindst 2 Rdlr. aarligt til Selskabet, eller 50 Rdlr. en Gang for alle; dog betragtes de alt tegnede ekstraordinære Bidrag ikke som Medlemsbidrag.

Regnskabsaaaret udløber hvert Aars 31. Decbr. Bidragene indbetales i Oktober og November.

Selskabets Anliggender varetages af et Repræsentantskab af 12, der supplere sig selv, og som første Gang vælges af Indbydterne. Repræsentantskabet er berettiget til at udvide Repræsentanternes Antal indtil 20. Hvert Aar udtræde $\frac{1}{4}$ af Repræsentanterne.

Repræsentantskabet vælger en Bestyrelse af 4 Medlemmer,

en Formand for Repræsentantskabet og en Revisor. Første Gang vælges Bestyrelsen af Indbyberne.

Bestyrelsen vælger sin egen Formand og Næstformand. Den kan i fornødent Fald forsøge sit Antal ved eget Valg med et Medlem. Hvert andet Aar udtræder et Medlem af Bestyrelsen.

§ 4. Bestyrelsen kan sammentalde Medlemmerne til en Generalforsamling, for at forelægge dem vigtige Foranstaltninger til Beslutning, der dog forinden skulle have Repræsentantskabets Samtykke. Generalforsamling kan forlanges af 20 Medlemmer igjennem Bestyrelsen.

Bestyrelsen sammentalder aarligt Repræsentantskabet for det forløbne Aar, og forelægger det en Virksomhedsplan for det kommende.

Den udgiver aarlig en trykt Beretning om Selskabets Virksomhed og Status m. m.

Bestyrelsen har i Almindelighed at holde sig til den vedtagne Virksomhedsplan.

Bestyrelsen skal have dens Udgifter dækkede.

§ 5. Hvad der angaaer Selskabets Økonomi og Forretningsgang ordnes ved Vedtægter af Bestyrelsen og Repræsentantskabet.

§ 6. Selskabets Medlemmer erholde aarligt i Skrifter og Frugtræer eller andre Planter Værdi for deres aarlige Bidrag, undtagen i de 3 første Aar efter Selskabets Dannelse. Medlemmerne maa hvert Aar inden 1ste September tilstille Bestyrelsen Meddelelse om, hvilke Slags Træer de ønske, samt hvorhen Træerne skulle sendes. Findes Træsorterne ikke angivne, eller haves de ikke, udleverer Bestyrelsen efter eget Valg. Et Anmeldelse ikke indtruffen inden 1ste September, har Medlemmet tabt sin Ret til Træerne for det Aar. Forøvrigt har Bestyrelsen Ret til at sælge Havens Produkter, dog kun i Detaille til Selskabets Medlemmer, forøvrigt ved Forhandlere.

§ 7. Forandringer i Lovene for Selskabet kunne kun vedtages paa en Generalforsamling ved en simpel Majoritetsbeslutning, efterat Repræsentantskabet med $\frac{2}{3}$ Majoritet af de Vædende har bifaldet Forandringen.

§ 8. En Opøsning af Selskabet kan kun vedtages paa samme Maade, og tager Repræsentantskabet derefter Bestemmelse om Anvendelsen af Selskabets Midler i nationalt Øjemed.